

ФЕНОМЕН «МОВЛЕННЄВОГО ЗНИЖЕННЯ» В КОНТЕКСТІ ТРУДНОЩІВ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

Валерій Маслов

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті проаналізовано ситуацію, у якій опинилася українська педагогічна практика в зв'язку з помітним зниженням мовної культури суспільства як на літературному, так і на побутовому рівнях. Розглянуто кілька аспектів цього об'єктивного процесу як однієї з проблем сучасної освіти. Серед них – загальне зниження мовної грамотності, вплив інформаційної революції та ідеологічний вплив, лібералізація літературних норм.

Аннотация:

Маслов Валерий. Феномен «речевого снижения» в контексте трудностей современного педагогического процесса.

В статье проанализирована ситуация, в которой оказалась украинская педагогическая практика в связи с заметным снижением речевой культуры общества как на литературном, так и на бытовом уровнях. Рассмотрены несколько аспектов этого объективного процесса как одной из проблем современного образования. Среди них – общее снижение языковой грамотности, влияние информационной революции и идеологическое влияние, либерализация литературных норм.

Resume:

Maslov Valerii. The phenomenon of "verbal decline" in the context of the challenges of modern educational process.

The article analyses the situation which the Ukrainian pedagogical practice has faced in connection with the noticeable decline of society's language culture both on literary and common levels. A few aspects of this objective process as a problem of modern education are considered. Among them there is common decline of language literacy, influence of information revolution and ideological influence, liberalization of literary norms.

Ключові слова:

педагогічний процес; знижена лексика; засоби масової інформації; грамотність; інформаційна революція; лібералізація норм.

Ключевые слова:

педагогический процесс; сниженная лексика; средства массовой информации; грамотность; информационная революция; либерализация норм.

Key words:

pedagogical process, reduced vocabulary, mass media, literacy, information revolution, liberalization of norms.

Постановка проблеми. Наше суспільство протягом чвертьвікового досвіду будівництва незалежної держави за різноманітних умов намагається створити нову, авторську модель позитивних умов соціального й особистісного життя людини. Цей украй важкий процес, незважаючи на цілу низку об'єктивних і суб'єктивних перепон, усе ж передбачає збереження історичних національних культурних традицій і напрацювання нових, прогресивних, сучасних.

Багато добрих намірів і планів щодо майбутнього нашого народу було задекларовано державними керівниками різних рівнів, але найчастіше їхні інтереси погано корелювалися з інтересами простої людини. Ось і нині висока й благородна мета продовжує реалізовуватися в ситуації недостатньої економічної забезпеченості та соціально-психологічної розрізненості людей, відсутності якісного управління та технолого-методичної невизначеності процесу розвитку країни. Суспільство опинилося в стані перманентного соціально-економічного й духовного реформування, переживає період подальшого руйнування сталих моральних норм попередніх поколінь і запозичення чужих, неслов'янських форм, методів, прийомів і засобів життя, спілкування, вербальної та невербальної взаємодії. Після падіння ще в радянські часи «залізної завіси» з'явилася можливість не лише «побачити світ», а й порівняти інше зі своїм, «кривим». У цьому порівнянні, на превеликий

жаль, з'ясувалося суттєве відставання цілої низки напрямів і галузей нашого традиційного способу життя від загальнолюдських соціальних процесів. Дійсно, динамічний обмін досвідом і технологіями у сферах економіки, науки й техніки, спорту, культури та мистецтва дав позитивні якісні й кількісні зміни матеріального й морального рівнів життя громадян пострадянських держав. Люди дізналися про нові, зовсім інші можливості, інші умови життя та професійної діяльності, про інший рівень комфортності умов проживання, праці, значно більші ступені свободи поведінки і волевиявлення, спілкування, взаємодії та взагалі існування, в цілому про «не таке», інше буття. Це було привабливо та приємно, але період ейфорійної ідеалізації західного способу життя минув дуже швидко. Із-за зовнішньої красивої обгортки постали неочікувані й небажані зворотні грані. Колишні радянські громадяни й уже навіть наступні покоління в реальному житті дізналися про безробіття, наркоманію, проституцію, мафіозну злочинність та інші так звані «виразки капіталізму». Багато українських громадян стали жертвами власних ілюзій у намаганнях дістати кращу долю. З'ясувалося, що чи держава не готова, чи особистість не здатна, чи суспільство не визріло до нового життя. Але людина продовжувала шукати, вивчати, пізнавати. І мозок мислячої людини нагадав інформацію про сучасний східний досвід творчого поєднання найкращих здобутків соціалізму й капіталізму з надзвичайно високим

коефіцієнтом корисної дії. Дійсно, досягнення китайського народу вражають, радують і викликають бажання наслідувати й відтворювати їх в українських умовах. Раціональне поєднання нового підходу до економіки, соціальної психології, національної культури дало бажані результати й нові сподівання. Але ми ж східні слов'яни. Наші національно-історичні особливості справжнього, а не показового патріотизму передбачають його недемонстративний, іноді латентний прояв, любов і повагу до всього свого, рідного в поєднанні з вивченням і засвоєнням культур інших народів. У зв'язку з цим викликають нерозуміння й подив демонстративні дії політиків, які все більше стають нормою. Примітивні, показові, далекі від сутності людських потреб та інтересів крайні форми «шароварного» патріотизму дискредитують уже саму ідею любові до нашого багатонаціонального народу, нашої культури, рідного дому. Серед цього свого, рідного важливе місце посідає рідна мова зі своєю культурою мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато мовознавців минулого й сучасності (Ш. Баллі, І. Бодуен де Куртене, Ф. Брюно, Ж. Вандрієс, Г. Винокур, Б. Гавранек, Л. Гуслиста, В. Жирмунський, М. Коен, В. Костомаров, А. Мейє, С. Равлюк, Л. Ставицька, О. Тараненко, Л. Якубинський тощо) зверталися до цієї проблеми. Ще на початку двадцятого сторіччя педагогом-лінгвістом Є. Поливановим була висловлена важлива ідея про залежність темпів мовної еволюції від темпів розвитку суспільства. На перший погляд, нічого унікального. Розвиток будь-якої культури завжди базується на її матеріальному складнику. Але в сучасних українських реаліях функції мови значно розширилися. Гіпертрофувалися деякі підфункції, наприклад, політична. Свого часу В. Костомаров зауважував: «Характеризуючи сьогоденній стилістичний смак, слід зазначити, що не просто насичення мови сумнівними словами й зворотами стає його сутністю, а й загальна свобода, не просто зняття заборони, а й принциповий допуск будь-яких відповідних виражальних засобів у мові газет. Іншими словами, смак передбачає ставку на змішання, суміщення, зчленування будь-яких одиниць мови, на неоднорідність мовної форми спілкування, на гетерогенність кожного окремого тексту» [3, с. 5].

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення проблеми подолання труднощів останніх часів в українській мові та мовленні, а також деяких важливих питань сучасної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мова і мовлення в усі часи були ідентифікатором, ознакою народу, держави, нації. Рідна мова для кожного народу своєрідна й неповторна. Це цілком зрозуміло й логічно, не потребує додаткових пояснень і аргументів. Винятковість рідної мови пояснюється також самим статусом «рідної». Саме рідна, материнська мова є для будь-якої людини єдиною універсальною, самодостатньою, неповторною. Для представника кожного народу й держави це важливий складник його особистості. Мови всіх народів завжди співіснували дружно, без загострень і непорозумінь. Лише меркантильна мета людини періодично спонукала до перетворення мови на інструмент протистояння саме за мовною ознакою – «вони не такі, як ми, вони гірші». За нормальних умов мова є фундаментом світосприйняття для людини, основою її існування й психологічного життя. За останні роки й навіть десятиліття чимало сказано й написано про унікальність української мови, її особливості, історію та розвиток. Багато науковців присвятили свої праці різним мовним аспектам [1; 2; 3; 4; 5; 6]. Але ознаки часу позначилися й на цьому: політизовані й «замовні праці» деяких «патріотів від науки» становлять значний відсоток наукового доробку, що не лише не підносить престиж рідної мови, а навпаки, дискредитує її. Автору доводилося чути й читати малонаукові думки титулованих дослідників про те, що найперші в історії людства військові кораблі були побудовані й використовувалися в морських баталіях саме українцями, а перші люди розмовляли саме українською мовою. Зрозуміло, що з провідним принципом наукового дослідження – принципом об'єктивності – такі думки не мають нічого спільного. На жаль, це ще й характерна прикмета сучасного стану нашого суспільства й нашої науки, зокрема й історичної.

Величезні й невинуваті стратегічні помилки в мовній галузі, скоєні представниками законодавчої та виконавчої влади, ще дуже довго позначатимуться на всіх, без винятку, аспектах людського життя. Ось яка вона – всемогутня МОВА, ось який вплив на людей вона має, і ось якої поваги до себе вона вимагає. Виявилось, що це не лише засіб спілкування та обміну інформацією. Серед іншого, це ще й інструмент державного управління, і військово-політичний засіб, і фундамент виховних, соціально-психологічних та ідеологічних технологій тощо. Сучасні науковці наголошують також на тому, що мова стає своєрідним засобом соціальної стратифікації людей за мовно-культурними ознаками. Швидкі мовні зміни зумовили появу

й розвиток сленгів, жаргонів, професійних мов, арго, так званих «підмов» тощо.

У таких умовах серйозні дослідники переймаються не лише історією, а й сучасним станом і перспективами розвитку титульної мови нашої багатомовної країни. У сучасному полінаціональному українському соціумі накопичилося чимало **мовних проблем**, більшість з яких не пов'язані з політикою й перебувають лише в культурній площині. Саме з метою об'єктивного наукового дослідження звернемося до деяких з них.

1. Упродовж останніх десятиліть науковці цілком обгрунтовано й неупереджено порушують питання про не виправдане **зниження рівня мовної грамотності** зокрема й мовної культури нашого суспільства загалом. Склалася така ситуація, за якої якість говоріння, писання й узагалі мовного користування нібито вже й не має жодного значення – «Аби було зрозуміло!». Певна частина соціуму вважає, що достатньо того, щоб у спілкуванні були, серед інших, і українські слова. Саме така «смісь французького с нижегородским», як писав колись класик російської літератури О. Грибоедов, часто свідчить про незнання жодної з мов. У якому контексті й з яким ступенем смислової відповідності, функціональності, літературної грамотності, з якою інтонацією викладає оратор свої думки – це стає вже не обов'язковим, неважливим і навіть непотрібним.

Колись еталоном літературного говоріння вважалися диктори радіо й телебачення. Шкільні вчителі нерідко апелювали до їх прикладів, посилалися на них. У класах часто лунало посилення як на високий авторитет: «А по радіо ось як казали!»... У головному державному театрі працювала школа дикторів радіо й телебачення, яка готувала дійсно високопрофесійних фахівців, що були мовним орієнтиром для всієї країни. На жаль, ті часи минули. Перед сучасним радіожурналістом і його колегою на телебаченні ставляться зовсім інші завдання, а тому більшість з них не обтяжена ані високорівневим знанням мови, ані обов'язком грамотного володіння нею. Ті «перли», які ці руйнівники залишків мовної культури народу щоденно масово продукують, не лише вражають і шокують. Виявляється, що в якісному говорінні дикторів не зацікавлені саме замовники, власники каналів. Автору статті доводилося багаторазово звертатися до редакцій поважних програм із зауваженнями щодо певних недоречностей професійного мовлення конкретних дикторів, але найчастіше жодної реакції на ці звернення не було.

Серед причин зниження мовної культури людини на перше місце виходить стан її

освіченості, що набута в родині й у шкільному освітньому процесі. Вступивши в так звані ринкові відносини, сучасна школа суттєво знизилася (нонсенс!) фактичну якість знань як учителів, так і учнів. Повною мірою це стосується мовного навчання – результати діяльності в цій сфері полягають саме в мовній грамотності тих, хто навчається, і тих, хто навчає. Щодо тих, хто навчає, то високий професійний рівень шкільного вчителя й викладача вищого закладу освіти потребує стабільної та неперервної духовної й матеріальної підтримки, якісного стимулювання. Але вже не перше десятиліття наша країна не може піднести роль і місце освіти, викладача, вчителя, створити їм належні умови для будівництва надійного майбутнього всього народу. У досвіді інших країн є цікаві приклади. Так, Німеччина колись змогла претендувати навіть на світову гегемонію завдяки винятково новому на той час, пріоритетному ставленню до освіти з боку свого громадянина. Вся держава, кожен німець зрозуміли, що економічна й політична могутність завтра – це якість шкільного уроку сьогодні, якість і кількість книг, бібліотек і шкільних будівель, якість здоров'я, добробут і позитивний настрій шкільного вчителя. А в деяких сучасних країнах відокремлено на рівні державного менеджменту вищу й шкільну освіту, що вже дає бажані наслідки. Є й інші цікаві приклади турботи держави й суспільства про своє майбутнє.

2. Сучасна літературна й повсякденна мови функціонують в умовах **інформаційної революції**. Суспільство перейшло на новий рівень здобуття інформації. Суттєво змінилася роль її паперових носіїв, з'явилися нові електронні пристрої. Як кажуть, «и стар, и млад» сьогодні вже не мислять життя й роботи без комп'ютера, смартфона, електронної книги тощо. Значно збагатився мовний зміст життя. За таких обставин активізувався комп'ютерний жаргон (чи підмова). Величезна кількість користувачів Інтернету вже широко його використовує як розмовну й навіть намагається видати за наукову чи літературну норму. Погляд на це явище є продуктивним за умови перенесення уваги з професійної природи цієї «підмови» на аналіз її співвідношення з іншими підсистемами.

Поряд з безперечним позитивом процес комп'ютеризації суспільства передбачає й нові виклики, породжує нові проблеми й труднощі. Змінюється традиційна система спілкування членів суспільства. Саме «живе» спілкування стає обмеженим. Це впливає на процеси виховання в родині, на відносини в системі «вчитель-учень» тощо. Виникло дистанційне

навчання, за якого взагалі емоційний, психологічний складники особистості вчителя не мають значення. А як бути з одним із важливих методів виховання – методом прикладу: «Роби як я»? Отже, не все суперсучасне є корисним у тому вигляді, що пропонує суспільство й науково-технічний прогрес. Мабуть, потрібна суттєва адаптація, доопрацювання, доведення до рівня нашої готовності з тим, щоб надалі розвиватися разом. Науковцям-педагогам і психологам ще треба розібратися, як використати фронтальну комп'ютеризацію в інтересах виховання дітей і підлітків [6, с. 15]. На жаль, знову ми маємо прояв неузгодженості між навчанням і вихованням.

Але й це не все. З'явилася вже нова залежність – психологічна залежність від комп'ютера. Це явище серйозно коригує не на краще психічні утворення й процеси дитини, підлітка й навіть цілком сформованої дорослої людини. Звичайним явищем стали психічні розлади підлітків на ґрунті повної комп'ютеризації дитячого життя.

Ось за таких умов відбувається й певна деформація мовленнєвого апарату. З'явився навіть комп'ютерний сленг, що все більше «втискується» в повсякденне побутове, службове, офіційне, літературне, наукове й педагогічне спілкування. У цьому процесі спостерігається цікава особливість: під його впливом мовлення поступово втрачає живість і життєвість, красу, барвистість, емоційність. Таким чином, наше завдання – «поставити на службу» олюдненню комп'ютерні пристрасті молоді.

3. У сучасному мовному процесі склалася незвичайна **ідеологічна** ситуація: він невинувато вкрай політизований. Головним засобом реалізації цього є ЗМІ, насамперед, телебачення й радіо. Вони сьогодні продаються, купуються й працюють на замовлення. А політика, як відомо, дуже брудна й мінлива справа. Саме політики використовують інформацію та дезінформацію як інструмент впливу на розум і серця людей – майбутніх виборців, які, на жаль, найчастіше за зовнішніми ознаками помилково оцінюють і обирають собі керманівців. В умовах неприродно частих змін політичних режимів дуже мінливою стає й мовна палітра засобів масової інформації.

У зв'язку з особливостями сучасного етапу українського політичного життя визначального характеру набула **вестернізація** українського мовного процесу. Мова завжди була залежною від актуальних впливів. Сьогодні не виняток: активний вплив на рівні прикладу здійснюють політичні постаті, засоби масової інформації, новостворювані мовні підручники тощо.

Політики, як правило, вважають за необхідне догодити найбільш багатим і значущим політичним силам. Для цього вони не гребують навіть погіршенням свого особистого мовлення, наповнення його діалектизмами, свідомими мовними помилками, які поширені в регіонах з найбільшим на цей час політичним впливом на країну. Майже кожен телерадіоканал сьогодні вважає модним, рентабельним і в політичному сенсі вигідним мати у своїх рядах якомога більше вихідців з таких регіонів. Проте саме там грамотна, літературна українська мова не стала панівною, унаслідок чого продовжує лунати діалектне мовлення. Другим напрямом мовної вестернізації поряд з цим, **внутрішнім, є вплив зовнішній**. Процес глобалізації, що охопив майже весь світ, поширився також на людську культуру та її складники, серед яких і мова. У сучасних умовах значна кількість наших громадян неякісно володіє чи не володіє зовсім іноземними мовами, але наполегливо користується американізмами. І це цілком зрозуміло, зважаючи на місце США у світовій економіці й політиці, а також на обрану для себе нашою країною абсолютну підпорядкованість цій державі. Цікаво, що американізується не лише мова й мовлення, а й поведінка людей, дії, діяльність тощо. Так, загальноприйнятим багато десятиліть вважався європейський етикет. Але останні роки в нашій країні (не без участі засобів масової інформації) набуває все більшої популярності саме американський етикет з його відхиленнями (що часто шокують) від європейських поведінкових традицій і норм. Але ж «йдемо в Європу»!

4. Виникла ціла низка соціально-педагогічних і лінгвістичних явищ, що об'єднані спільною назвою **«пом'якшення літературної норми»**. Це, за умов наявних соціально-політичних та економічних змін, – об'єктивний і вкрай небезпечний процес, оскільки він значною мірою знижує мовну планку всього українства [5, с. 31]. Політичні події останніх років сформували ситуацію всездозволеності, безвідповідальності, безкарності, неухважності до своїх дій, поведінки, діяльності. Мовляв, демократія, усе можна. Порушуються традиційні відносини, зневажаються класичні норми життя та праці. Цьому сприяє низький рівень матеріального й культурного життя, негативний виховний вплив засобів масової інформації. Загалом результат негативний. Ставлення насамперед молоді до освіти й освіченості змінюється не на краще, пріоритети зміщуються в бік матеріальних цінностей, шляхи досягнення яких обираються не з позицій класичної моралі предків. Діяльнісно-поведінкові зміни калькоподібно позначаються на стані мовного

процесу, на якості людського мовлення як у побуті, так і в службових взаєминах.

5. Поширюється знижена лексика, апогеєм якої є лихослів'я. **Ненормативна лексика** (табуйована, нецензурна, вульгарна лексика, лихомовство, лайка тощо) з погіршенням майже всіх рівнів нашого суспільства поширюється все більше. Плутанина між демократією й анархією призвела до всездозволеності в мовному процесі також. Зниження культурного та правового рівнів спричинило, на жаль, фронтальну безвідповідальність уже більшості наших співвітчизників. На рівні компенсаторів найменш розвинена частина соціуму стала активно користуватися найнижчим рівнем мовної практики [4, с. 317]. Для когось це самоствердження, демонстрація самостійності, незалежності, нібито сили й упевненості в собі. Але ж ...лише демонстрація! А насправді той, хто так поводить, фактично перебуває на найнижчих культурних і статусних щаблях. Щоб це зупинити, потрібна величезна робота всього сукупного суб'єкта виховання: батьків, учителів, культурних закладів, радіо, телебачення й усього суспільства в цілому.

Світ змінюється, і багато в чому змінюється не на краще. Людство вже побоюється втрати історичних здобутків, усього того, що воно отримало від матінки природи й попередніх поколінь. Передова частина людства шукає й реалізує шляхи збереження кращих надбань, здобутків цього світу. Так, на охорону природи, на захист її від небажаних впливів стали прогресивні представники людства. Одним з важливих напрямів їхньої діяльності є екологічне виховання людей. У багатьох країнах світу в шкільних програмах з'явилися нові навчальні дисципліни природоохоронного напрямку, парламентами ухвалюються відповідні закони, функціонують підрозділи поліції спеціального екологічного призначення.

Права людини оберігають закони країни й ціла правоохоронна система. Ряд цих прав перебуває під надійним захистом, який усе-таки потребує вдосконалення й значного покращення. І над цим також люди працюють.

Приклади того, як людина захищає й оберігає вічні матеріальні й духовні цінності, можна наводити без кінця, бо Людина – це унікальна істота, що живе в унікальному світі.

Але мова... **МОВА ЗАЛИШИЛАСЯ НЕЗАХИЩЕНОЮ.** Кажуть, що «мова змінюється». Але хто ж і як її змінює? Той, хто свого часу не вчився як слід, не вивчав мови, недовчив і не знає її природу, походження, закони та правила. І саме така людина з кон'юнктурною метою експлуатує рідну мову й своє мовне походження на політичному ристалищі. Усе більше рідну мову витісняють

іноземні й чужорідні слова, натомість у неї «вбудовуються» непритаманні ані літературній, ані народній мові жаргонізми. Вельми сумнівне походження багатьох таких слів. Ось лише деякі з них:

– вау, о'кей, сингл (окрема пісня), ремейк (переробка), постер (афіша), сек'юриті (охорона), провайдер (постачальник), тінейджер (підліток), паркінг (стоянка) тощо;

– класно, прикольно;

– тюремний жаргон: кинути, запаadlo, кент, ксива, лох, малява, мент, пахан, по життю, підстава, стьобатися, феня тощо.

Як бачимо, краси й добра в такому мовленні бракує. Але наявні й виникають знов і знов деструктивні, руйнівні, агресивні наміри й бажання. Вони з часом виливаються в мітинги на площах, у потрошені будинки й автомобілі, скалічені людські долі. І все це результат виховання мовними засобами.

Чи можливий вихід з цього становища? Чи є продуктивні шляхи подолання вкрай складної ситуації з нашою мовою та рідним мовленням? Безумовно, вихід можливий і шляхи є. Мова органічно вплетена в систему всіх людських відносин – економічних, соціально-політичних, психологічних тощо. Конструктивні впливи на ці підсистеми можуть дати бажаний результат. Отже, розглянемо лише окремі **шляхи мовного виховання:**

1. Підйом економіки та забезпечення матеріальних інтересів особистості. Сучасний стан економіки нашої країни не лише не сприяє, а навпаки, суттєво гальмує позитивні освітні процеси й активізує негативні. Йдеться не лише про рівень і якість матеріального забезпечення навчально-виховного процесу в закладах системи освіти. Звернемося до інтересів особистості. У сучасних умовах питання особистісної культури й культурності, освіти й освіченості, лінгвістичної озброєності відходять на задній план, витісняються навіть з життя професіоналів – викладачів і вчителів, журналістів і акторів тощо повсякденними турботами про хліб насущний. Усе те, що зазвичай можновладці обіцяють для того, аби прийти до влади, необхідно людям. Нові заводи й фабрики, поля та ферми – це робочі місця, матеріальне забезпечення людини та її родини. Правовий захист працівника. Житлові умови. Охорона здоров'я й освіта тощо. Людина, чії основні потреби задоволені, продуктивно самовдосконалюється, зокрема працює й над мовою.

2. Підвищення мовного рівня оточення. Виховання особистості у вакуумі неможливо, оскільки саме «обставини формують характер» (К. Д. Ушинський). А ці обставини вельми суперечливі. На жаль, останні десятиліття дали

зниження фактичного рівня освіченості наших громадян на тлі підвищення її формального рівня. Підтвердженням цього катастрофічного факту є значна кількість неграмотних чи напівграмотних громадян, дітей, що взагалі ніколи не відвідували школу. Серед тих, хто недовчився, трапляються й керівники. Ефект психічного зараження спрацьовує так, що напівграмотне мовлення такого начальника може копіюватися й продукуватися, підсвідомо засвоюватися. Сама система суспільних взаємин дає змогу не лише простим громадянам, а навіть деяким великим освітнім керівникам користуватися дипломами навчальних закладів, де вони ніколи не навчалися, а у візитівках зазначати наукові ступені, дисертації за якими вони ніколи не захищали. Державна кадрова політика останніх років часто дивує своїм звертанням до непрофесіоналів, «чужих» для місця роботи й для людей, але «рідних» для когось із зацікавлених.

Ось це катастрофічне нагромадження морально-етичних і юридичних проблем маємо подолати, щоб навколо людини, що навчається, панувала атмосфера загальної культури та мовної грамотності.

3. Зміни в засобах інформування. Це зовсім окрема, край важлива галузь нашої проблеми. Це те, що, як кажуть, «на слуху». Зовсім не бажаючи цього, ми часто випадково чуємо інформаційні повідомлення, рекламні оголошення, різні повідомлення по радіо й телебаченню. Сьогодні в редакціях ЗМІ накопичилася значна кількість малограмотних дикторів, коментаторів, ведучих тощо. Багато з них – це ті, хто не знайшов себе за своїм фахом інженера, юриста, економіста тощо. Системи перекваліфікації та підвищення кваліфікації для них часто бракує. Порушено важливий освітній принцип – «навчання протягом усього життя». Самоосвіта та самонавчання як рутинна справа рідко кому подобається. Але за певними ознаками такі працівники влаштовують власників і адміністрацію каналів. Ось і тиражується жахливе мовлення. Навіть ті, хто навчався за фахом, не завжди відповідають високим професійним вимогам. Мабуть, не сильно напружувалися на заняттях. У багатьох районах нашої країни об'єктивно наявна ситуація білінгвізму, яка ігнорується й жодним чином не враховується керівними документами держави. Але життя завжди вище за будь-який документ. Значна кількість таких працівників, з урахуванням великого відсотка

слухачів на «великом и могучем», активно експлуатує розмовний південноросійський діалект. І ось в ефірі неправомірно лунає «ложИ» замість «клади». Для абсолютної більшості дикторів складним є відмінювання числівників. Особлива ситуація склалася навколо наголосів. Не рекомендується з дидактичних позицій наводити неправильний варіант, тому... Ось деякі правильні наголоси в словах, у яких найчастіше помиляються: «вЕрба, завИдно, квартАл, каталОг, звонИшь, поняА, сирОты, Иксы, кУхонный, обеспЕчение, трубопровОд, слиВовой» тощо.

4. Зміна ставлення суспільства до шкільної освіти. У країні сформувалася парадоксальна ситуація: складається враження, що в державі наявні лише вищі навчальні заклади, а... школа, як така, – окремо. Як наслідок – чемпіонські позиції у світі за кількістю економістів за відсутності позитивних зрушень в економіці та юристів при стабільному зростанні злочинності. Але саме школа є фундаментом майбутнього в будь-якому серйозному суспільстві. Агітація за шкільну освіту видається навіть непристойною, бо всі початки закладаються саме в школі. А школі потрібні позитивні зміни мовної підготовки вчителів і учнів. Слід вилучити суперновації типу глобальної й термінової англізації мови суспільства (розумій – «американізації»). На часі відродити фундамент традиційної високоякісної шкільної освіти, якій заздрили американці, оновити її, осучаснити, поєднати педагогічну систему активного мислення учня з продуктивною працею, спрямованою на засвоєння й розуміння необхідної інформації. Стрижень такого фундаменту – це шкільний учитель.

Висновки. Отже, наше життя змінюється. Ми завжди прагнемо кращих змін. Змін умов життя та праці, матеріального статку, психологічної атмосфери, поваги, любові... Але багато що залежить саме від нас самих. Дійсно, те, як і що ми говоримо, залежить тільки від нас і нашого оточення. Невипадково кажуть у народі, що словом можна й оживити, й вилікувати, й зробити щасливим, й урятувати, й убити... Саме тому любов до рідної мови, до мовлення, мовний патріотизм полягають не в красивих гаслах про унікальність і неповторність мови, а в унікальному й неповторно красивому володінні своєю мовою. А це повсякденна праця. Знов нічого нового – праця, праця, праця. Але який результат!

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови Уклад.-голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь, ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.

References

1. Busel, V. T. (2001). *Great Dictionary of Modern Ukrainian*. Kyiv : Irpin', VTF "Perun". [in Ukrainian]
2. Hanych, D., Oliinyk, I. (1985). *Glossary of Linguistic Terms*. Kyiv : Vyshcha shkola. [in Ukrainian]

2. Ганич Д. Словник лінгвістичних термінів / Д. Ганич, І. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.
3. Костомаров В. Г. Языковой вкус эпохи: из наблюдений над языковой практикой масс-медиа В. Г. Костомаров. – М. : Златоуст, 1999. – 280 с.
4. Ставицька Л. О. Український жаргон: словник Л. О. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 494 с.
5. Тараненко О. О. Колоквіалізація, субстантизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови / О. О. Тараненко // Мовознавство. – 2003. – № 1. – С. 23–41.
6. Татенко В. О. Психологія впливу: суб'єктна парадигма В. О. Татенко // Наукові студії із соціальної та політичної психології: збірник статей. – К. : Сталл 2000. – Вип. 3(6). – С. 3–18.
3. Kostomarov, V. G. (1999). *Linguistic taste of epoch : from observations on mass media language practice*. Moscow Zlatoust. [in Ukrainian]
4. Stavys'tya, L. O. (2005). *Ukrainian jargon: dictionary*. Kyiv : Krytyka. [in Ukrainian]
5. Taranenko, O. O. (2003). Colloquialization, substantization and vulgarization as characteristic phenomena of the modern Ukrainian language. *Movoznavstvo*, 1, p.p. 23-41 [in Ukrainian]
6. Tatenko, V. O. (2000). Psychology of influence: subjectiv paradigm. *Scientific studies of social and political psychology: collected articles*. Kyiv : Stal', Issue 3 (6), p.p. 3-18. [in Ukrainian]

Рецензент: Троїцька Т.С. – д.філософ.н., професор

Відомості про автора:

Маслов Валерій Сергійович

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
вул. Леніна, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна
doi: dx.doi.org/nvmdpu.v0i15.1245

Матеріал надійшов до редакції 10.11.2015 р.

Прийнято до друку 14.12.2015 р.